

Socialni pedagog v osnovni šoli - sodelovanje med šolo in družino

Social pedagogue in primary school - cooperation between school and family

Veronika Koselj⁴

Povzetek

⁴Veronika Koselj, prof. razr. pouka, Osnovna šola Frana Albrehta, Tunjice 22, 1240 Kamnik

Družina in šola odločilno oblikujeta mladega človeka, zato je pomembno njuno medsebojno razmerje. Ob tem se je dobro vprašati, kako starši doživljajo šolo in kaj od nje pričakujejo, pa tudi, kako učitelji doživljajo starše in svojo vlogo v odnosu z njimi. Prispevek želi izpostaviti potrebnost prizadevanja socialnega pedagoga, da bi učiteljem pomagal k boljšemu razumevanju družine kot socialne strukture ter njihovemu usposabljanju za boljše in učinkovitejše sodelovanje s starši. Primera takšnega sodelovanja sta šola za starše, ki skuša pomagati k izboljšanju odnosov v družini ter kakovosti vzgojnih prizadevanj staršev, in sku-

pina staršev za samopomoč, ki staršem nudi oporo pri vzgoji in izobraževanju otrok.

Ključne besede: šola, učitelji, družina, starši, sodelovanje.

Abstract

Family and school play a decisive role in the formation of a young person, which makes their mutual relationship extremely important. Thus, on the one hand, parents should be asked how they experience school and what their expectations are, while on the other hand teachers should be asked how they experience parents and their role in the relationship with them. The article emphasizes the importance of the social pedagogue and his role in helping teachers gain a better understanding of the family as a social structure. It also points to the need for the training of social pedagogues to cooperate with parents better and more effectively. Two examples of such co-operation are the School for Parents, which tries to improve the relations within the family and the rearing methods used by the parents, and the Parental Group for Self-Help, which offers parents assistance in the raising and education of their children.

Key words: school, teachers, family, parents, co-operation.

Potreba po sodelovanju

Odnosi med družino in šolo so pomembni za otrokovo duševno zdravje, kakovost življenja in psihosocialni razvoj. (Legac, 1996, str. 29)

Družina in šola sta dejavnika, ki odločilno oblikujeta mladega človeka. Zato je pomembno, kakšno je razmerje med njima. Resman (1992) poudarja, da sta socializacija in napredovanje otrok v šoli odvisna od stopnje povezanosti med šolo in domom. V prvih razredih je tovrstno sodelovanje usmerjeno predvsem v splošen napredek in razvoj otroka, v ospredju je otrokova socializacija. Pri starejših učencih pa vse bolj prevladuje skrb za učni uspeh, ki je podlaga za napredovanje, človekovo socialno in poklicno usmeritev ter materialni in duhovni obstoj.

Oblike sodelovanja med šolo in starši v dobršni meri določa šolska politika. Kjer imajo starši možnost, da sami izberejo šolo za svojega otroka, je narava sodelovanja drugačna, kot če te možnosti nimajo. Na oblike

sodelovanja vplivajo tudi mnogi drugi dejavniki, npr. stopnja šole, socialni položaj družine, pričakovanja staršev, starost otroka itd.

Resman (1992) opozarja na razhajanja v pričakovanjih glede sodelovanja staršev in šole. Glavni in najmočnejši motiv sodelovanja na strani staršev je skrb za uspeh in napredovanje njihovega otroka. Pričakovanja ravnateljev in učiteljev pa so v temelju usmerjena v skrb za uspeh in napredovanje vseh učencev; kolektivni uspehi so tudi sredstvo promocije šolskega dela. Dobro je upoštevati, da so starši bolj motivirani za sodelovanje s šolo, če na ta način lahko pomagajo svojemu otroku. Največja pozornost staršev je poleg skrbi za učno napredovanje otroka usmerjena v odnos učiteljev do njihovega otroka, kajti ta zaznamuje nivo otrokovega uspeha v šoli. Med starši so bolj zaželeni individualni stiki z učitelji kot skupinske oblike srečevanja, saj se ob individualnih stikih skupaj z učiteljem lahko poglobijo v delo in probleme svojega otroka.

“Staršem se bomo približevali, če bomo v ospredje bolj postavljali individualnost vsakega posameznega otroka, če jih bo šola sprejemala kot partnerje tudi pri načrtovanju in izvedbi šolskega dela.” (Resman, 1992, str.225)

Troha (1988) kaže na realnost prizadevanja, “...da starši vplivajo na ustvarjanje čim boljših razmer, v katerih bodo njihovi otroci kar največ pridobili za svoj razvoj: urejanje prostorskih, kadrovskih, organizacijskih razmer, pomoč pri odpiranju šole svojemu okolju, vpliv na medsebojne odnose znotraj šole, na demokratizacijo odnosov.” (str.538) Trdi, da družina lahko v svoji posredni vlogi vpliva na programsko zasnovo, na organizacijo, na gmotno osnovo in kadrovske zasedbe v šoli. Drugi učinkovit vpliv staršev vidi Troha v neposrednih stikih z učitelji glede vseh tistih vprašanj, ki zadevajo odnos med učitelji, učenci in starši. Tretji učinkovit način vpliva staršev na osnovno šolo vidi v konkretnem sodelovanju staršev pri posameznih aktivnostih šole znotraj vloge mentorjev posameznih dejavnosti na šoli (športno, znanstveno, tehnično, kulturno področje itd.).

Upoštevati velja tudi to, na kar opozarja Resman (1992), da so namreč neformalne oblike sodelovanja učinkovitejše, saj bolj izhajajo iz interesov in potreb učiteljev in staršev, hkrati pa tudi bolj povezujejo in delavno združujejo učitelje in starše. “Starši se postavljajo in uveljavljajo kot dejansko pomemben faktor vplivanja in spreminjanja šolske politike, šolstva in šole šele, ko se organizirajo posebej in neodvisno od šolskih struktur; šele takrat dejansko postajajo enakovreden in spoštovanja vreden partner šolskim oblastem, šoli in učiteljem.” (str.230)

Nekatere šole in učitelji dejavno in ustvarjalno oblikujejo sodelovanje s starši. Murnova (1994) predstavlja bogat izbor skupinskih oblik sodelovanja s starši na razredni stopnji: roditeljski sestanki, odprti dnevi šole in

hospitacije, razstave, proslave, izleti, ekskurzije, mentorstvo staršev pri interesnih dejavnostih in sodelovanje pri dnevnih dejavnosti, obisk staršev v razredu in predstavitev poklica, družabna srečanja, svet staršev, klub staršev za boljšo šolo. Vse to je spodbudno. Ostaja pa dejstvo, da na predmetni stopnji sodelovanje staršev upade. Ob tem se odpirajo vprašanja: Se starši čutijo ob naraščajoči učni zahtevnosti v vsakem višjem razredu dovolj sposobne spremljati svoje otroke? Je šola kraj, kjer lahko rešujejo stiske, ki jih doživljajo s svojim otrokom glede šole, ter dobivajo nove uvide in spodbude? Ali doživljajo, da je šola odprta za njihova stališča, prepričanja ter jih dejavno upošteva in jim nudi ustrezno strokovno pomoč, kadar jo potrebujejo?

Za učitelje pa je pomembno: Kako doživlja starše? Kako doživlja svojo vlogo v odnosu s starši? Kako načrtuje, pripravlja srečanja? Kje čuti vrzeli, kje se čuti šibkega?

Kaj torej potrebuje učitelj, kaj potrebujejo starši? Prvi pomemben korak je ozavestiti odnose in ravnanja, ki obstajajo, ter jih ovrednotiti, nato pa na podlagi tega iskati čim boljše oblike dela. Ali lahko socialni pedagog pomaga učitelju bolje spoznati družino kot socialno strukturo, da bi jo ta bolje razumel, kar mu bo pomagalo, da bo njegovo sodelovanje s starši uspešnejše in bogatejše? Ali mu lahko pomaga oblikovati takšen način sodelovanja, ki bo starše vodil k ozaveščanju dogajanj v odnosih z otroki, globljemu razumevanju in učinkovitejšemu ravnanju na poti spremljanja svojih otrok? Bi bilo mogoče organizirati delavnice za učitelje, ki bi poglobljale znanja o temeljnih družinske dinamike, o socialno-psiholoških dejavnikih, ki vplivajo na sodelovanje med šolo in domom, o načrtovanju sodelovanja s starši in ki bi z vajami komunikacije ter skupinske dinamike usposabljal učitelje za kakovostnejše sodelovanje?

Družina

Vse bolj se zavedamo, da je mogoče reševati otrokove probleme le skupaj z družino, s starši. Pogosto pa pozabljamo, da je otrok del te družine, ki ima svojo strukturo in dinamiko, ki osebe v njej zaznamuje na določen način. Potrebno je tudi globlje poznati družino kot socialno strukturo. Ob tem se odpira možnost, da socialni pedagog pomaga učiteljem bolje spoznati in razumeti družinske procese. Šinkovec (1994) navaja ugotovitve Kernberga in Kenistona, ki sta proučevala razvoj mladih. Ugotavljata, da je prav struktura družine posrednik za družbene in moralne vedenjske spremembe mladih. Spremembe v družbi in kulturi povzročajo spremembo družinske strukture, ki vpliva na otrokov razvoj. Družinske strukture, ki imajo velik vpliv na dogajanje v družini in s tem na otrokov razvoj, so: starševska koalicija, generacijske meje ter meje med spoloma. Šinkovec

(prav tam) navaja ugotovitve Parsonsa, Balesa in drugih, da neuspeh pri ohranjanju bistvene družinske strukture, ki temelji na različnih vlogah in nalogah dveh različnih generacij in spolov, vodi v patološko družinsko interakcijo. Raziskava Poljšak Škrabanove in Dekleve (1997) na vzorcu študentov kaže, da funkcionalnost družinskega sistema vpliva na oblikovanje in razvoj identitete. V prikazu omenjene raziskave je med uporabljenimi instrumenti razložena vsebina posameznih lestvic, ki odstira stopnjo funkcionalnosti družine. Gre za področja strukture moči v družini, koalicije staršev, bližine med člani družine, pogajanj, komunikacije, odgovornosti, prepustnosti (za čustva, mnenja, vedenje drugih članov družine), ekspresivnosti (odprtosti izražanja čustev), razpoloženja in vzdušja, konfliktov, empatije, povezanosti družine s socialnim okoljem.

Socialni pedagog naj bi učitelju pomagal, da bi skupaj s starši osvetlili te vidike, ki zaznamujejo družino po določeni strukturi in funkcionalnosti. V nadaljevanju navajam nekaj primerov, ki se lotevajo podobnih nalog.

Šola in družina: primeri sodelovanja

Po mnogih šolah v Španiji so uvedli šole za starše, da bi šola pomagala k izboljšanju odnosov med starši in otroki, kajti vzgoja je mogoča le v duhu spoštovanja in zaupanja; da bi starši pridobili psihološka in pedagoška znanja, potrebna za njihovo vzgojno delo; da bi staršema pomagala rasti v zrelosti, pa tudi k izboljšanju njunih odnosov. Staršem taka šola pomaga, da se sami učijo, kako vzgajati; pomaga jim, da bodo dobri pri spodbujanju svojih otrok, v želji, da bi se polneje integrirali v sistem šole. Poudarek dajejo vzgoji za temeljne človeške vrednote. Podobna prizadevanja so tudi pri nas in so izziv tudi za socialnega pedagoga v šoli.

Šinkovec (1995a, 1995b, 1997a) predstavlja tri primere šole za starše. V intervjuju s prof.dr.Eleno Sanchez, predavateljico družinske pedagogike na univerzi v Salamanci, navaja njeno pozitivno izkušnjo, ko starši sami nakažejo vidike in teme, ki bi jih želeli poglobiti. V majhnih delovnih skupinah tako nastane dinamika, ki se izraža v jasnem načinu komunikacije, kjer lahko vsakdo izrazi svoje misli ali težave.

Na kolegiju v Logroñu, ki združuje osnovno šolo, gimnazijo in poklicno šolo ter ima ok. 2000 učencev, poteka šola za starše v skupinah po 10 do 12 parov, ki se srečujejo na 14 dni ali enkrat mesečno. Vsaka skupina ima koordinatorja, ki je eden od staršev ali profesorjev. Na srečanjih, ki v prvem delu preko predavanja, skupnega prebiranja člankov ali ogleda videokaset vodijo v drugem delu k pogovoru o izbrani temi, obravnavajo teme kot so: svoboda in avtoriteta; dialog med starši in otroki; kako posredovati vrednote; poglavja iz razvojne psihologije. Pri izbiri tem so pozorni

na različne človekove razsežnosti: telesno, čustveno, intelektualno, spolno, moralno, religiozno. Obravnavajo tudi probleme, kot so agresija, hiperaktivnost, sramežljivost, apatija, droge, alkohol ipd. Včasih spregovorijo o življenju v dvoje, o zakonu. Poskrbijo tudi, da se starši srečajo z otroki in se pogovorijo o nekaterih temah, o katerih se doma največkrat ne pogovorijo. Poskrbijo tudi za družabna srečanja, izlete.

Na strokovni tehnični šoli Clot v Barceloni, ki združuje osnovno šolo, gimnazijo, poklicno in večerno šolo, poteka že od l.1975 aktivna šola za starše, ki je spodbudila nastanek drugih 26 šol za starše v Kataloniji, za program pa je prosilo še 15 drugih šol. Celoten potek oblikovanja traja šest let. V prvih treh letih starši prehodijo tri stopnje. Prva zajema vzgojna vprašanja: vzgajati brez kaznovanja, vloga avtoritete staršev, kako izrabiti prosti čas, iskrenost med starši in otroki, spolna vzgoja, motivacija otrok, odnos med starši in otroki, svoboda odraščajočih otrok. Druga stopnja vsebuje teme: spoznavanje otrok, rast otrokove osebnosti, prijateljstvo, upornost, nevarnosti in pasti, razvade, čas naših otrok, starši naših otrok. Tretja stopnja zajema vprašanja osebnostne rasti in zrelosti para: življenjski cilji, sprejemanje samega sebe, sprejemanje drugih, vrednotenje lastnega zakona, delo, vlogo pogovora, odprtost družine, vero v veselje in upanje. V naslednjih treh letih se stopnje ponovijo, starši pa delujejo kot animatorji. Animatorji morajo opraviti uvajalni tečaj, kjer se učijo spodbuditi pogovor, spoznavajo, kako deluje skupina in preizkušajo različne metode. Ob koncu vsakega srečanja pripravijo natančna navodila za vodenje naslednjega srečanja. Na začetku vsakega leta imajo tečaj, na katerem spoznavajo nove metode in tehnike dela, si izmenjajo izkušnje, poglobljajo prijateljstvo.

V šoli "obravnavajo praktične vzgojne primere, organizirajo okrogle mize skupaj z otroki, uporabljajo metode, kot so: 'brainstorming', igranje vlog, izpeljava anket, delo s teksti, uporaba vprašalnikov. Za vsako srečanje je pripravljeno pisno gradivo. Po vsakem srečanju pripravijo povzetek obravnavane teme in vključijo vanj tudi mnenja strokovnjakov, ki jih povzamejo iz strokovne literature. Vsako temo obdela udeleženec najprej sam, nato še v paru, kar spodbudi razgovor. Potem se udeleži srečanja in po srečanju prebere še povzetek teme. Tako temo štirikrat obdela in jo resnično poglobljeno spozna. Tisti, ki so obiskovali celotno šolo, opažajo izboljšanje dialoga med zakoncema in v odnosu do otrok, starši bolje sodelujejo s šolo, spoznajo vrednost prijateljstva, še veliko let po zaključku šole za starše ohranijo prijateljstvo in zaupanje." (Šinkovec, 1997a, s. 16 - 17)

Isti avtor (1997b) navaja tudi lastno izkušnjo šole za starše, ki že dve leti poteka na Škofijski klasični gimnaziji v Šentvidu in izhaja iz omenje-

nih izkušenj v Španiji. Med obravnavanimi vsebinami navaja tudi naslednje: učenje - vsebina in vsebine; tipi osebnosti in pomoč pri učenju; družina: dve generaciji; zasvojenost; mladi in mediji; pravica staršev do otrok; ko ljubezni se jezik zatika, itd.

Ker so nekateri starši izrazili potrebo po pogovoru o svojih osebnih izkušnjah in odnosih, svojih vzgojnih odločitvah in nemočeh, je nastala tudi **skupina za samopomoč**, usmerjena k iskanju konkretne pomoči na določenih področjih. Gre za manjšo skupino, ki nudi vzdušje zaupanja in odprtosti. Izkušnja ene od mater: "V skupini za samopomoč starši razmišljamo in odkrivamo svoje otroke in sebe malo drugače - bolj osebno in odprto. Pogovarjali smo se o svoji moči in nemoči, o trenutku, ko se je v odnosu z otrokom zataknilo, o komunikaciji..." (prav tam, str. 187)

S podobno šolo za starše so že pričeli tudi na Srednji ekonomski šoli v Ljubljani in na Gimnaziji Vič.

Vloga socialnega pedagoga

"Naloga socialnega pedagoga je spremljanje dogajanj v družinah, predvsem z vidika socialne problematike, prisotnosti alkohola, promiskuitete, duševnih motenj v družini, nezaposlenosti staršev, agresivnosti, zanemarjenosti, razveze, kraj, spolnega zlorabljanja, telesnega trpinčenja, izostajanja otrok od pouka in problemov odraščanja. ... Pri svojem delu si pomaga s spoznanji o posamezniku in družini, črpa znanje iz socialne, razvojne, pedagoške psihologije, socialne pedagogike in sledi humanistično orientiranim konceptom svetovanja in socialne terapije (Rogersovo nedi-ektivno svetovanje, gestalt pristop, psihodrama, bioenergetika, logoterapija, racionalno - emotivna terapija, realitetna terapija, transakcijska analiza, koncept tematsko orientirane interakcije)." (Legac, 1996, str. 72 - 73)

Legaceva omenja tudi komunikacijske, socialne in vedenjske treninge, v katerih starši razmišljajo o odnosih, komunikaciji, vlogah v družini, ter svetovanje, nudenje varstva in opore pri iskanju rešitev. Poudarja pomen dobrega stika s starši, kar omogoča boljše razumevanje otrokovega vedenja in s tem učinkovitejšo obravnavo otroka ter poudarja pomen dobrega sodelovanja z učitelji in z ostalimi člani svetovalne službe (predavanja strokovnjakov različnih strok za starše, pomoč pri reševanju pedagoške, psihološke in socialne problematike). Omenja tudi sodelovanje s Centrom za socialno delo (reševanje socialne problematike) in z Zdravstvenim centrom (organiziranje predavanj).

Gotovo je spričo naraščanja števila neprilagojenih vzorcev vedenja med otroki pomembna naloga socialnega pedagoga, da pomaga otrokom z vedenjskimi motnjami. Izredno pomembno pa se mi zdi preventivno delovanje, ki je preko posrednikov - učiteljev in staršev - dolgoročno in celo-

vitejša pomoč. V primerih šole za starše, ki sem jih predstavila, so zajete tiste vsebine in načini, ki so socialnemu pedagogu lahko v veliko pomoč in spodbudo. Podobno je s skupinami za samopomoč, ki bi staršem omogočile izmenjavo izkušenj, osvetlitev konkretnih problemov in iskanje rešitev. Da pa bi takšne delavnice za starše lahko zaživele in zares postale učinkovita pomoč staršem, je potrebno usposobiti učitelje za sodelovanje. Tu se odpirajo številna nova vprašanja, ki zadevajo konkretizacijo takšnih delavnic. Pregovor pravi: *Kjer je volja, tam je pot*. Potrebno jo je torej poiskati.

Literatura

Legac, V. (1996), *Socialno pedagoška ponudba na osnovni šoli* (diplomsko delo). Ljubljana: Pedagoška fakulteta v Ljubljani.

Murn, S. (1994), *Sodelovanje s starši* (diplomsko delo). Ljubljana: Pedagoška fakulteta v Ljubljani.

Poljšak Škraban, O., Dekleva, B. (1997), Vloga družine v oblikovanju in razvoju identitete. *Socialna pedagogika*, št. 2, str. 25-46.

Resman, M. (1992), Obrati v filozofiji sodelovanja med domom in šolo. *Sodobna pedagogika*, 43/1-2, str. 28 - 59.

Resman, M. (1992), Partnerstvo med šolo in domom. *Sodobna pedagogika*, 43/5-4, str. 135 - 145.

Resman, M. (1992), Šola, učitelji, starši - sodelovanje z različnimi pričakovanji. *Sodobna pedagogika*, 43/5-6, str. 223 - 235.

Šinkovec, S. (1994), *Multipliers of Values or Men-for-Others: Formation Program for Group Guides*. Roma: Pontificia Università Gregoriana, Istituto di Psicologia.

Šinkovec, S. (1995), Naš pogovor: Fernando de la Puente. *Iskanja*, glasilo Društva katoliških pedagogov Slovenije, 10 (III), str. 6 - 13.

Šinkovec, S. (1995), Naš pogovor: prof.dr.Elena Sanchez. *Iskanja*, glasilo Društva katoliških pedagogov Slovenije, 11 (III), str. 8 - 12.

Šinkovec, S. (1997), Aktivna šola za starše. *Iskanja*, glasilo Društva katoliških pedagogov Slovenije, 19 (V), str. 15 - 17.

Šinkovec, S. (1997), Šola za starše. *Communio - Kristjanova obzorja*, 48 (XII) 2, str. 184 - 187.

Troha, V. (1988), Starši kot dejavnik vpliva na današnjo osnovno šolo. *Sodobna pedagogika*, 39/7-8, str. 329 - 339.